

جمهوری اسلامی ایران
مرکز مدیریت حوزه علمیه قم
رساله علمی سطح ۳

آسیب شناسی روش های تربیت

از منظر قرآن کریم و روایات شریفه

استاد راهنما:

حجت السلام والمسلمین دکتر علی همت بناری (دام ظلّه)

استاد مشاور:

حجت السلام والمسلمین دکتر حسن اسماعیل پورنیازی (دام ظلّه)

محقق: رمضان سفیدیان

۱۳۹۲

چکیده

تربیت دغدغه ایست همگانی اما آنچه که ضریب اطمینان را بالا می برد این است که تربیت بر اساس روش های برخاسته از تعالیم آسمانی، آن هم با توجه به کامل ترین کتاب و جامع ترین دین باشد. در این امر آنچه که در موارد فراوانی مورد غفلت قرار گرفته و چه بسا همین غفلت موجب کاهش تأثیرات تربیتی شده، موضوع آسیب هایی است که ممکن است در فرایند بکارگیری روش های تربیت، امر تربیت را مختل کند. براین اساس این پژوهش با عنوان «آسیب شناسی روش های تربیت از منظر قرآن کریم و روایات شریفه» در حد و وسع خود مواردی از این آسیب ها را برشمرده است.

این رساله در چهار فصل که هرکدام دارای دو گفتارند، تدوین شده است:

در فصل اول تحت عنوان «کلیات و مفاهیم»، مطالبی در رابطه با طرح مسأله و تعاریف تربیت، آسیب، روش، تاریخچه و ضرورت تحقیق مطرح شده است.

در فصل دوم تحت عنوان «آسیب شناسی روش های ناظر به جنبه شناختی» با بیان روش هایی مانند ارائه زیبایی های دین، بیان قصه، عبرت آموزی، جدال احسن و تمثیل به بررسی آسیب های این روش ها پرداخته شده است.

در این روش ها، آسیب هایی مانند: تحریف دین، غلو، به بازیچه گرفتن دین و بدعت گذاری، مجادله همراه با درشتخویی و طعنه و اهانت، نرمش از روی ذلت و انفعال، جدال به قصد تحقیر و اهانت، تحکم و تحمیل نظر بر مخاطب، تحریک لهجاعت مخاطب، تمثیل گمراه کننده، تمثیل نامناسب، استفاده از تمثیلات دور از درک متربی، تمثیل بدون فائده تربیتی از قرآن و روایات استخراج شده است.

فصل سوم تحت عنوان «آسیب شناسی روش های ناظر به جنبه عاطفی»، به بیان روش هایی مانند موعظه، تکریم شخصیت، تذکر، محبت و مهر ورزی پرداخته و آن ها را آسیب شناسی می کند.

در این قسم از روش ها، آسیب هایی مانند: ترک عمل از سوی واعظ، نارسا بودن موعظه، طولانی و غیر قابل درک بودن موعظه، عدم توجه به زمینه ها، عدم توجه به وضع روحی و روانی مخاطب، تقدم انذار بر بشارت، استفاده بیشتر از تبشیر به جای انذار، دروغ بستن به خداوند و اهل بیت (ع)، پیش داوری به جای بشارت یا انذار، بشارت یا انذار صرف، تکریم الگوهای منفی، تکریم تصنعی یا زبانی محض، تکریم

ناگاهانه، واگذار نکردن مسئولیت به بهانه تکریم شخصیت، تکریم بیجا، افراط در یاد مرگ، ذکر زبانی، عزلت نشینی و یاد خدا و مرگ در خلوت خود، ریاکاری در یاد خدا و یاد مرگ، افراط و تفریط در محبت، محبت ظاهری و محدود به تامین مادیات، عدم اظهار محبت، محبت همراه با منت یا چشمداشت مادی، محبت به نا اهلان، تبعیض در محبت، عملی کردن خواسته‌ها و خواهشهای متربی، حتی در موارد خلاف مصلحت در قرآن و روایات مطرح شده است.

فصل چهارم تحت عنوان «آسیب شناسی روش های ناظر به جنبه رفتاری»، به بحث و بررسی پیرامون روش هایی مانند امر به معروف و نهی از منکر، ارائه الگو، تشویق و تنبیه و آسیب هایی مربوط به آن ها پرداخته است.

در مورد روش های ناظر به جنبه رفتاری، قرآن کریم و روایات شریفه مربی را آسیب هایی ذیل بر حذر می دارد. مانند: عامل نبودن امر، خشونت در امر و نهی، امر و نهی دیگران قبل از خودسازی و اصلاح خانواده، مطلق انگاری شخصیت ها و الگوهای غیر معصوم، توقع پیروی کامل متربی از الگوها، افراط و تفریط در پردازش شخصیت الگوها، ارائه الگوی نامناسب، استفاده از الگوهای ضعیف، تشویق کمتر یا بیشتر از حد مجاز، تشویق بدون بیان علت، تشویق بیهوده، تساوی قائل شدن بین نیکوکار و بدکار، تشویق دیر هنگام، استفاده از تنبیه به عنوان اولین روش تربیتی، استفاده از تنبیه در وقت لزوم مدارا، تنبیه بیش از میزان خطا، تنبیه بدنی در صورت امکان استفاده از سایر روشهای تنبیهی، استفاده زیاد از یک نوع تنبیه، تنبیه بدون قصد اصلاح، تنبیه مخفیانه در مواجهه با آسیب های اجتماعی، تنبیه بدون پیگیری و حل مشکل.

تقدیم.....ج

سپاس و تشکر.....د

چکیده.....ه

فصل اول: کلیات و مفاهیم.....۱

گفتار اول: کلیات.....۱

۱: بیان مسأله.....۲

۲: سوالات تحقیق.....۲

سوال اصلی:.....۲

سؤالات فرعی:.....۲

۳: فرضیه تحقیق.....۲

۴: اهداف و فوائد تحقیق.....۳

۵: پیشینه تحقیق.....۳

۶: ضرورت تحقیق.....۵

۷: روش تحقیق.....۵

گفتار دوم: مفاهیم.....۶

۱: مفهوم تربیت.....۶

۲: مفهوم روش.....۶

۳: مفهوم روش های تربیت..... ۶

۴: مفهوم آسیب شناسی..... ۷

فصل دوم: روش های ناظر به جنبه شناختی و آسیب شناسی آن ها..... ۸

مقدمه:..... ۹

گفتار اول: روش های ناظر به جنبه شناختی..... ۹

۱- روش ارائه زیبایی های دین..... ۹

۲- روش بیان قصه..... ۱۳

۳- روش عبرت آموزی..... ۱۵

۴- روش جدال احسن..... ۱۸

۵- روش تمثیل..... ۲۲

نمونه هایی از تمثیل های قرآنی:..... ۲۳

گفتار دوم: آسیب شناسی روش های ناظر به جنبه شناختی..... ۲۵

۱- آسیب شناسی روش ارائه زیبایی های دین..... ۲۵

۱-۱- سهل انگاری در عبادات..... ۲۵

۱-۲- ریاکاری در عبادت..... ۲۶

۱-۳- سهل انگاری نسبت به آراستگی های ظاهری..... ۲۶

۱-۴- دنیا طلبی و تجمل گرایی..... ۲۸

۱-۵- تحریف دین..... ۲۹

- ۳۰ ..... ۱-۶- غلو.....
- ۳۱ ..... ۱-۷- به بازیچه گرفتن دین.....
- ۳۱ ..... ۱-۸- بدعت گذاری.....
- ۳۲ ..... ۲- آسیب شناسی روش بیان قصه.....
- ۳۲ ..... ۲-۱- قصه گویی محض بدون ارائه راهکار در مشکلات.....
- ۳۳ ..... ۲-۲- قهرمان پروری در قصه.....
- ۳۴ ..... ۲-۳- عدم رعایت عفت در بیان.....
- ۳۵ ..... ۲-۴- بیان سرگذشت پادشاهان و کشورگشایان بدون اشاره به ظلم ها.....
- ۳۶ ..... ۲-۵- داستان سرایی.....
- ۳۷ ..... ۲-۶- بیان قصه های لغو و سرگرم کننده.....
- ۳۸ ..... ۲-۷- بیان افسانه های خرافی.....
- ۳۹ ..... ۳- آسیب شناسی روش عبرت آموزی.....
- ۳۹ ..... ۳-۱- سیر و سیاحت برای تفریح و سرگرمی.....
- ۳۹ ..... ۳-۲- توقف در گذشته.....
- ۴۰ ..... ۳-۳- بیان داستانهای دروغین برای عبرت گرفتن.....
- ۴۰ ..... ۴- آسیب شناسی روش جدال احسن.....
- ۴۱ ..... ۴-۱- مجادله همراه با درشتخویی، طعنه و اهانت.....
- ۴۱ ..... ۴-۲- مجادله با انسان حق ستیز.....

- ۴۲-۴-۳- جدال همراه با نرمش از روی ذلت و انفعال.....
- ۴۳-۴-۴- جدال بدون برخورداری از دانش کافی در موضوع مجادله.....
- ۴۳-۴-۵- جدال به قصد فخرفروشی یا تحقیر و اهانت به دیگران.....
- ۴۴-۴-۶- جدال بی فائده.....
- ۴۵-۴-۷- جدال بیش از اندازه.....
- ۴۵-۴-۸- جدال همراه با تعصب.....
- ۴۶-۴-۹- تحکم و تحمیل نظر بر مخاطب.....
- ۴۶-۴-۱۰- تحریک لجاجت مخاطب.....
- ۴۷-۴-۱۱- مقابله به مثل.....
- ۴۷-۴-۱۲- جدال بدون ارائه دلیل و بدون پشتوانه علمی.....
- ۴۸-۵- آسیب شناسی روش تمثیل.....
- ۴۸-۵-۱- تمثیل بدون پشتوانه علمی.....
- ۴۹-۵-۲- تمثیل گمراه کننده.....
- ۴۹-۵-۳- استفاده از تمثیلات دور از درک متربی.....
- ۵۰- فصل سوم: روش های ناظر به جنبه عاطفی و آسیب شناسی آن ها.....
- ۵۱- مقدمه.....
- ۵۱- گفتار اول: روش های ناظر به جنبه عاطفی.....
- ۵۱- ۱- روش موعظه.....

- ۲- روش تبشیر و انذار..... ۵۴
- ۳- روش محبت..... ۵۶
- ۴- روش تکریم شخصیت..... ۵۸
- ۵- روش تذکر..... ۶۱
- گفتار دوم: آسیب شناسی روش های ناظر به جنبه عاطفی..... ۶۶
- ۱- آسیب شناسی روش موعظه..... ۶۶
- ۱-۱- ترک عمل از سوی واعظ..... ۶۶
- ۱-۲- نارسا بودن موعظه..... ۶۷
- ۱-۳- طولانی بودن موعظه..... ۶۸
- ۱-۴- خشونت در بیان موعظه..... ۶۸
- ۱-۵- عدم توجه به زمینه ها..... ۶۸
- ۱-۶- عدم توجه به وضع روحی و روانی مخاطب..... ۶۹
- ۱-۷- رک گویی و صراحت لهجه..... ۶۹
- ۲- آسیب شناسی روش تبشیر و انذار..... ۷۰
- ۲-۱- تقدم انذار بر تبشیر..... ۷۰
- ۲-۲- استفاده بیشتر از تبشیر به جای انذار..... ۷۱
- ۲-۳- انذار و تبشیر نامناسب..... ۷۱
- ۲-۴- پیش داوری به جای تبشیر یا انذار..... ۷۲

- ۷۲..... ۲-۵- تبشیر یا انذار صرف.....
- ۷۳..... ۳- آسیب شناسی روش محبت.....
- ۷۳..... ۳-۱- افراط و تفریط در محبت.....
- ۷۴..... ۳-۲- اکتفا به محبت ظاهری.....
- ۷۵..... ۳-۳- عدم اظهار محبت.....
- ۷۵..... ۳-۴- محبت به نا اهلان.....
- ۷۶..... ۳-۵- تبعیض در محبت.....
- ۷۷..... ۳-۶- خود محوری در محبت.....
- ۷۸..... ۴- آسیب شناسی روش تکریم شخصیت.....
- ۷۸..... ۴-۱- تکریم الگوهای منفی.....
- ۷۹..... ۴-۲- تکریم تصنعی یا زبانی محض.....
- ۷۹..... ۴-۳- تکریم ناگاهانه.....
- ۸۰..... ۴-۴- واگذار نکردن مسئولیت به بهانه تکریم شخصیت.....
- ۸۱..... ۴-۵- تکریم بیجا.....
- ۸۲..... ۵- آسیب شناسی روش تذکر.....
- ۸۲..... ۵-۱- ریاکاری در یاد خدا و یاد مرگ.....
- ۸۳..... ۵-۲- افراط در یاد آوری مرگ.....
- ۸۴..... ۵-۳- اکتفا به ذکر زبانی.....

۴-۵- عزلت نشینی و یاد خدا و مرگ در خلوت خود..... ۸۴

۵-۵- توجه به یکی از جنبه های رحمت یا غضب خداوند..... ۸۵

۸۶..... **فصل چهارم: روش های ناظر به جنبه رفتاری و آسیب شناسی آن ها**

۸۶..... مقدمه

۸۷..... گفتار اول: روش های ناظر به جنبه رفتاری

۱- روش امر به معروف و نهی از منکر..... ۸۷

۲- روش ارائه الگو..... ۸۹

۴- روش تشویق..... ۹۱

۵- روش تنبیه..... ۹۲

گفتار دوم: آسیب شناسی روش های ناظر به جنبه رفتاری..... ۹۵

۱- آسیب شناسی روش امر به معروف و نهی از منکر..... ۹۵

۱-۱- عامل نبودن امر..... ۹۵

۱-۲- عدم رعایت آداب در امر و نهی..... ۹۶

۱-۳- استفاده نابجا از امر و نهی..... ۹۶

۱-۴- تبعیض در امرها و نهی ها..... ۹۷

۱-۵- امر و نهی دیگران قبل از اصلاح خانواده..... ۹۷

۲- آسیب شناسی روش ارائه الگو..... ۹۸

۲-۱- مطلق انگاری شخصیت ها و الگوهای غیر معصوم..... ۹۸

- ۹۹.....۲-۲- توقع پیروی کامل متربی از الگوها.....
- ۹۹.....۲-۳- افراط و تفریط در پردازش شخصیت الگوها.....
- ۱۰۰.....۲-۴- معرفی الگوهای نامناسب.....
- ۱۰۱.....۳- آسیب شناسی روش تشویق.....
- ۱۰۱.....۳-۱- تشویق کمتر یا بیشتر از حد مجاز.....
- ۱۰۱.....۳-۲- تشویق بدون معلوم بودن وجه آن.....
- ۱۰۲.....۳-۳- تشویق بیهوده.....
- ۱۰۲.....۳-۴- تساوی قائل شدن بین نیکوکار و بدکار.....
- ۱۰۲.....۳-۵- تشویق در زمان یا شرایط نامناسب.....
- ۱۰۳.....۴- آسیب شناسی روش تنبیه.....
- ۱۰۳.....۴-۱- استفاده از تنبیه به عنوان اولین روش تربیتی.....
- ۱۰۴.....۴-۲- تنبیه نا بجا.....
- ۱۰۴.....۴-۳- تنبیه بیش از میزان خطا.....
- ۱۰۵.....۴-۴- تنبیه بدنی در صورت امکان استفاده از سایر روش های تنبیهی.....
- ۱۰۶.....۴-۵- استفاده زیاد از یک نوع تنبیه.....
- ۱۰۶.....۴-۶- تنبیه بدون بیان علت.....
- ۱۰۷.....۴-۷- تنبیه بدون قصد اصلاح.....
- ۱۰۷.....۴-۸- تنبیه مخفیانه در مواجهه با آسیب های اجتماعی.....
- ۱۰۸.....۴-۹- تنبیه در هنگام غضب.....

۱۰-۴- تنبیه بیش از حد مجاز..... ۱۰۹

۱۱-۴- تنبیه بدون پیگیری و حل مشکل..... ۱۰۹

جمع بندی و نتیجه گیری..... ۱۱۰

منابع و مآخذ..... ۱۱۳

کتاب..... ۱۱۳

پایان نامه ها..... ۱۱۷